

Krzysztof DZIADEK*

PROBLEMY DEFINICYJNE POLITYKI RACHUNKOWOŚCI

Zarys treści: W artykule zasygnalizowano problem związany z zamiennym stosowaniem pojęć takich jak polityka rachunkowości, zasady rachunkowości i polityka bilansowa. Ponadto wskazano na problem dotyczący braku zgodności co do sposobu definiowania kreatywnej rachunkowości.

Słowa kluczowe: rachunkowość, polityka rachunkowości, zasady rachunkowości, polityka bilansowa, rachunkowość kreatywna.

Wprowadzenie

W nauce rachunkowości od ponad pół wieku polityka rachunkowości jest przedmiotem badań i dyskusji podejmowanych zarówno przez teoretyków jak i praktyków. Wzrost zainteresowania polityką rachunkowości należy wiązać przede wszystkim z:

1. rosnącą globalizacją sfery gospodarczej, w wyniku której podmioty coraz częściej zgłaszają zapotrzebowanie na wiarygodne, użyteczne i porównywalne informacje finansowe i niefinansowe;
2. potrzebą harmonizacji i normalizacji rachunkowości na świecie w celu eliminacji rozbieżności między systemami rachunkowości poszczególnych krajów i zwiększenia porównywalności informacji finansowych pochodzących z tych systemów;
3. funkcjonowaniem obok obligatoryjnych zasad prowadzenia rachunkowości (zasad nadrzędnych, generalnie akceptowanych zasad rachunkowości) tzw. praw wyboru (pół swobodnego działania), które umożliwiają „producentom sprawozdań finansowych” wybór rozwiązań, uznanych za najwłaściwsze z punktu widzenia zarządu przedsiębiorstwa.

Potrzeba ujednoczenia przepisów w zakresie rachunkowości została zauważona w Stanach Zjednoczonych po krachu na Nowojorskiej Giełdzie Papierów Wartościowych z 1929 r. A. A. Berle (profesor prawa na Uniwersytecie

* mgr Krzysztof Dziadek, Zakład Rachunkowości, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Politechnika Koszalińska

Columbia) i G. C. Means (ekonomista) wyrażali pogląd, że „dopóki standardy rachunkowości nie zostaną ustalone, a prawo nie narzuci szczególnych kano-
nów, zarząd i jego księgowi mogą kształtować wielkości w określonych grani-
cach w dużym stopniu według swojego uznania”¹. Podobne stanowisko w tej
kwestii podzielał G. O. May² (przewodniczący Amerykańskiego Instytutu Re-
widentów – American Institute of Accountants), który uważa że sprawozdanie
finansowe nie należy utożsamiać z faktami, lecz subiektywnymi osądami przed-
siębiorstwa. Jego zdaniem, realna wartość aktywów jest funkcją ich siły nabyw-
czej, dlatego składniki te należy wiązać z przyszłością, co powoduje że bieżąca
wartość aktywów może być określona wyłącznie za pomocą subiektywnej oce-
ny księgowego. Według G. O. Maya niedoskonałości sprawozdań finansowych
spółek giełdowych mogą zostać wyeliminowane, jeżeli zostaną spełnione nastę-
pujące trzy postulaty³:

1. spółki zostaną zobowiązane do ujawniania szczegółowego zestawienia wykorzystywanych metod rachunkowości;
2. spółki będą zaświadczać, iż konsekwentnie korzystały z ustalonych me-
tod rachunkowości;
3. sprawozdania finansowe spółek będą opatrzone poświadczeniami
dyplomowanych rewidentów, które będą potwierdzać że przedsiębior-
stwa postępują zgodnie z ujawnionymi przez siebie metodami księgo-
wości.

W Polsce pierwsze badania nad polityką rachunkowości rozpoczął
W. Brzezina. W swoich publikacjach⁴ jako pierwszy sformułował definicję poli-
tyki rachunkowości, a także określił jej miejsce w nauce rachunkowości⁵.

Celem artykułu jest przybliżenie wybranych problemów związanych z poli-
tyką rachunkowości, które na gruncie teoretycznym i praktycznym nie zostały
do końca rozstrzygnięte.

¹ A. A. Berle, Jr. i G. C. Means, *The Modern Corporation and Private Property*, Javanowich, Harcourt, Brace, New York 1932, s. 182-183, za: E. A. Hendriksen, M. F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002, s. 252.

² Patrz. E. A. Hendriksen, M. F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, op. cit., s. 84.

³ Tamże.

⁴ Zob. W. Brzezina, *Makro- i mikropolityka rachunkowości*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 876, Wrocław 2000; Brzezina, *Ogólna teoria rachunkowości*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 1998, *Ogólna teoria rachunkowości na przełomie XX i XXI*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, Warszawa 1997, nr 40; W. Brzezina, *Nauka, polityka i praktyka rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, Warszawa 1995.

⁵ Termin „polityka rachunkowości” został po raz pierwszy użyty przez W. Brzezina w 1964 r.; według Brzezina problematyka polityki rachunkowości w nauce rachunkowości występuje na pograniczu teorii i praktyki rachunkowości.

Definicja polityki rachunkowości

W literaturze można spotkać różne definicje polityki rachunkowości, które prezentują odmienne podejście do tego terminu. Najczęściej przywoływane definicje terminu „polityka rachunkowości” zestawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Definicje polityki rachunkowości prezentowane w literaturze fachowej
Table 1. Definitions of the accounting policy presented in the literature

Lp.	Autorzy	Definicja
1	W. Brzezin	„cała sfera działalności organów państwowych lub instytucji powoływanych przez krajowe stowarzyszenia księgowych, zmierzające do normalizacji, czy też standaryzacji rachunkowości” ⁶ ; „cała sfera normalizacji rachunkowości poprzez różnego rodzaju przepisy prawne, standardy, dyrektywy metodologiczne, celem określenia bardziej ogólnych i szczegółowych zasad funkcjonowania rachunkowości w danym państwie w pewnym okresie” ⁷ .
2	E. Jezierska	„działalność władz państwowych, prywatnych organizacji (krajowych i międzynarodowych), przedsiębiorstw i innych podmiotów w kształtowaniu systemu pomiaru, opisu i interpretowania działalności gospodarczej (systemu rachunkowości)” ⁸ .
3	A. Karmańska	„wybór w przedsiębiorstwie sposobów realizacji, prezentacji i charakterystyki atrybutów wewnętrznych systemu informacyjnego rachunkowości spośród możliwości zgodnych z prawem bilansowym” ⁹ ; „oznacza ustaloną i zaakceptowaną przez przedsiębiorstwo w ramach realizowanej polityki bilansowej specyfikację wybranych, spośród możliwych (i zgodnych z prawem bilansowym) sposobów zapewniających stworzenie (w ramach systemu informacyjnego rachunkowości finansowej) sprawozdań finansowych o cechach jakościowych wymaganych przez prawo bilansowe” ¹⁰ .

Źródło: Opracowanie na podstawie dostępnej literatury

Source: Own elaboration based on literature studies

⁶ W. Brzezin, *Ogólna teoria rachunkowości*, op.cit., s. 26.

⁷ W. Brzezin, *Makro- i mikropolityka rachunkowości*, op. cit., s. 35.

⁸ E. Jezierska, *Polityka rachunkowości w globalnej gospodarce XXI wieku*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002, s. 230.

⁹ A. Karmańska, *Informacyjne atrybuty rachunkowości finansowej*, [w:] *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, red. P. Wachowiak, SKwP, Warszawa 2006, s. 295.

¹⁰ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa 2009, s. 48.

cd. Tabela 2. Definicje polityki rachunkowości prezentowane w literaturze fachowej

Lp.	Autorzy	Definicja
4	A. Jarugowa	„zastosowane przez zarząd przedsiębiorstwa w sporządzaniu sprawozdań finansowych specyficznych zasad, konwencji, reguł i praktyk dobranych odpowiednio do odwzorowania jego rzeczywistej pozycji finansowej, dochodowej i dokonań” ¹¹ .
5	J. Płóciennik-Napierała	„wewnętrzne regulacje jednostek prowadzących rachunkowość; jest to zatem określenie sposobu prowadzenia rachunkowości w przedsiębiorstwie, którego opis wymagany jest przepisami ustawy o rachunkowości” ¹² .
6	R. Patterson	„stosowane przez przedsiębiorstwo metody i praktyka prowadzenia rachunkowości, wybrane spośród rozwiązań dozwolonych przez standardy rachunkowości” ¹³ .
7	N. Artienwicz	„fakultatywne zasady przewidziane ustawą o rachunkowości, które wybiera kierownik jednostki, tak aby nie zostały naruszone żadne z zasad nadrzędnych, których ewentualne nieprzestrzeganie zawsze narazi jednostkę na zarzut nieprawidłowego prowadzenia rachunkowości” ¹⁴ .
8	M. Glautier, B. Underdown	„przyjęty przez jednostkę sposób prowadzenia rachunkowości w ramach wyznaczonych przez prawo, polegający na konsekwentnym stosowaniu przez przedsiębiorstwo specyficznych zasad, reguł, metod, procedur rachunkowości, które w opinii zarządu są odpowiednie do sytuacji firmy i najlepiej przedstawiają jej obraz finansowy” ¹⁵ .
9	W. Kinserdal	„wybrane i konsekwentnie stosowane rozwiązania rachunkowości, zwykle prezentowane w sprawozdaniu finansowym” ¹⁶ .

Źródło: Opracowanie na podstawie dostępnej literatury

Source: Own elaboration based on literature studies

¹¹ A. Jarugowa, E. Walińska, *Roczne sprawozdanie finansowe. Ujęcie księgowo a podatkowe*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 1997, s. 23.

¹² J. Płóciennik-Napierała, *Rachunkowość w praktyce przedsiębiorstw usługowych*, Difin, Warszawa 2006, s. 211.

¹³ R. Patterson, *Kompendium terminów z zakresu rachunkowości po polsku i angielsku*, t. 3, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 156.

¹⁴ N. Artienwicz, *Jak optymalnie konstruować politykę rachunkowości*, „Biuletyn Rachunkowości”, 2011, nr 6 (126), Infor, s. 12.

¹⁵ M. Glautier, B. Clarke, *Accounting Theory and Practice*, Pitman Publishing, Londyn 1997, s. 61, za M. Kaczmarek, *Polityka bilansowa jako narzędzie rachunkowości*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2008, s. 14.

¹⁶ W. Kinserdal, *Financial Accounting. An International Perspective*, Pitman Publishing, Londyn 1995, s. 246, za M. Kaczmarek, *Polityka bilansowa jako narzędzie rachunkowości*, op. cit., s. 14.

Analizując definicje zestawione w tabeli 1 można stwierdzić pewne analogie dotyczące zakresu znaczeniowego terminu „polityka rachunkowości”. Po pierwsze, przez politykę rachunkowości można rozumieć działania różnych organów i instytucji, ukierunkowane na konstruowanie ram, w postaci norm prawnych lub standardów, w zakresie prowadzenia rachunkowości (ujęcie makroekonomiczne, makropolityka rachunkowości). Takie podejście prezentują definicje W. Brzezina i E. Jezierskiej. Po drugie, politykę rachunkowości można rozumieć w kontekście wybranych i stosowanych przez jednostkę rozwiązań dozwolonych w ramach makropolityki rachunkowości, które z punktu widzenia zarządu są uważane za najbardziej pożądane (ujęcie mikroekonomiczne, mikropolityka rachunkowości). Ten sposób postrzegania polityki rachunkowości (definicje A. Karmańskiej, A. Jarugowej, J. Płóciennik-Napierała, R. Pattersona, N. Artienwicz) jest najbardziej powszechny w polskiej praktyce.

Według W. Brzezina tworzenie polityki rachunkowości w ujęciu makroekonomicznych powinno wiązać się w szczególności z¹⁷:

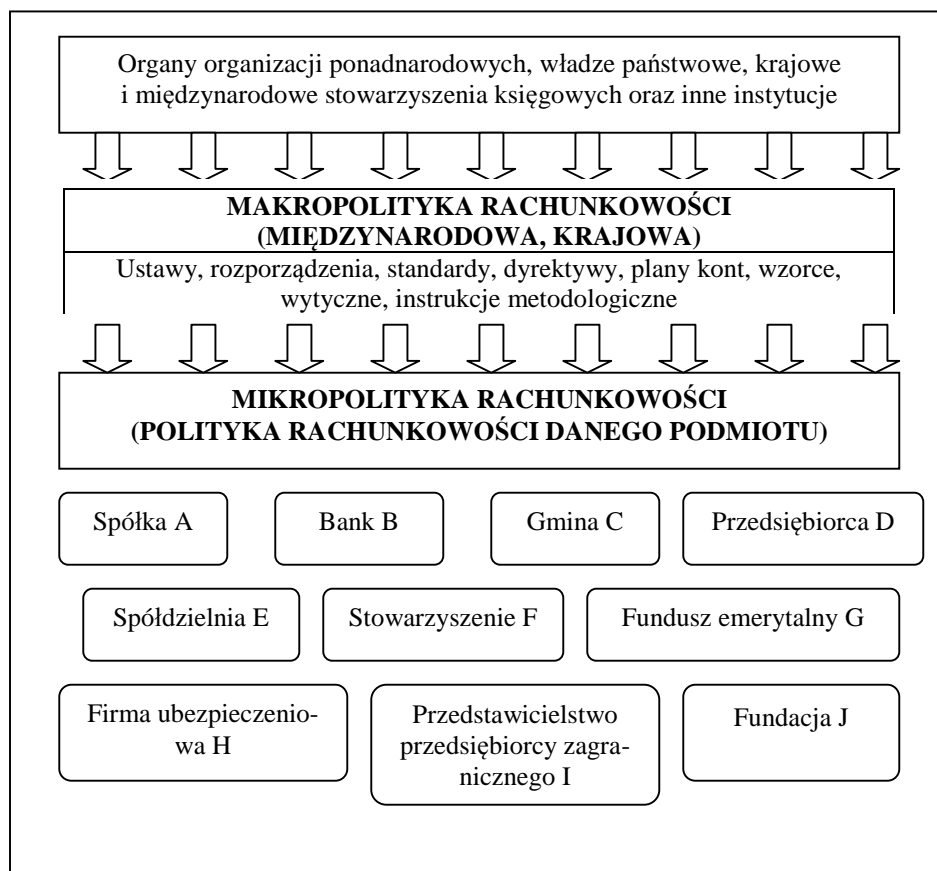
- wydawaniem przepisów prawnych określających, nieraz w sposób drobiazgowy, jak należy prowadzić rachunkowość;
- opracowywaniem planów kont, jednolitych wzorców sprawozdań finansowych, wydawaniem instrukcji metodologicznych do rachunku kosztów itp.;
- opracowywaniem standardów rachunkowości;
- powoływaniem instytucji, które będą zajmować się opracowywaniem, interpretowaniem i wdrażaniem do praktyki wymienionych przepisów prawnych, planów kont, wzorców, standardów lub instrukcji metodologicznych.

Polityka rachunkowości w ujęciu makroekonomicznym wpływa na wybory poszczególnych jednostek w zakresie rachunkowości (politykę rachunkowości w ujęciu mikroekonomicznym). Powiązania pomiędzy makropolityką i mikropolityką rachunkowości przedstawiono na rysunku 1.

Makropolityka rachunkowości może być tworzona przez krajowe lub zagraniczne organy prawodawcze lub opiniodawcze. Wówczas można mówić o Międzynarodowej lub Krajowej Polityce Rachunkowości. Przykładem Międzynarodowej Polityki Rachunkowości mogą być standardy rachunkowości opracowywane przez Radę Standardów Rachunkowości Finansowej (Financial Accounting Standards Board – FASB), Radę Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (International Accounting Standards Board – IASB), lub wytyczne Komisji Europejskiej dotyczące sposobu rozliczania się beneficjentów korzystających z funduszy pomocowych UE (np. w zakresie sposobu dokumen-

¹⁷ W. Brzezina, *Nauka, polityka i praktyka rachunkowości*, op. cit., s. 32.

towania i ewidencji wydatków kwalifikowanych, prezentacji sprawozdań z realizacji projektu itp.). W Polsce za Krajową Politykę Rachunkowości odpowiedzialny jest głównie Departament Rachunkowości Ministerstwa Finansów. Narzędziami tego rodzaju polityki rachunkowości są: ustawa o rachunkowości¹⁸, krajowe standardy rachunkowości, rozporządzenia i inne akty wykonawcze publikowane przez Ministerstwo Finansów.

Rysunek 1. Powiązanie makro- z mikropolityką rachunkowości

Figure 1. The connection between accounting policy in macro- and microeconomic sense

Źródło: Opracowanie własne

Source: Own elaboration based

¹⁸ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223 ze zm.).

Ustalenia dotyczące przepisów prawnych i ich interpretacji, dyrektyw, standardów, szczegółowych wytycznych w zakresie rachunkowości, skonstruowane przez odpowiednie instytucje prawodawcze tworzą tzw. ramy polityki rachunkowości. W ich obrębie znajdują się¹⁹:

- przepisy bezwzględnie obowiązujące,
- przepisy zezwalające na wybór określonych sposobów postępowania w prowadzeniu rachunkowości (prawa wyboru).

Ponieważ jednostki gospodarcze działają w specyficznym i złożonym otoczeniu (wewnętrznym i zewnętrznym), nie ma możliwości przewidzenia wszystkich zjawisk, które mogą mieć miejsce w tych jednostkach. Z tego właśnie powodu szczegółowe uregulowanie wszystkich aspektów rachunkowości przedsiębiorstw jest niemożliwe²⁰. Dla przedstawienia w sprawozdaniach finansowych wiarygodnego oraz rzetelnego obrazu sytuacji majątkowej i finansowej wprowadza się regulacje, które muszą być bezwzględnie przestrzegane przez wszystkie podmioty. Ich uzupełnieniem są prawa wyboru, czyli zestaw norm umożliwiający wybór przez zarząd jednostki sposobu prowadzenia rachunkowości spośród dostępnych w prawie rozwiązań. To właśnie przepisy zapewniające wybór pewnych alternatyw w prowadzeniu rachunkowości umożliwiają stworzenie przez przedsiębiorstwa własnej polityki rachunkowości²¹.

Kontrowersje związane z utożsamianiem polityki rachunkowości z zasadami rachunkowości i polityką bilansową

Znaczne kontrowersje budzi problem identyfikowania polityki rachunkowości w polskim prawie bilansowym. W art. 3 ust. 1 pkt 11 ustawy o rachunkowości znajduje się zapis, zgodnie z którym postawiony został znak równości między zasadami rachunkowości a polityką rachunkowości²². Przywołany zapis brzmi następująco: „Ilekcroć w ustawie jest mowa o (...) przyjętych zasadach (polityce) rachunkowości – rozumie się przez to wybrane i stosowane przez

¹⁹ M. Mikołajczyk, *Polityka rachunkowości a polityka bilansowa – podmiotowy i przedmiotowy zakres znaczeniowy*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006, nr 82, s. 161.

²⁰ M. Gawart, *Ryzyko w kontekście polityki rachunkowości*, [w:] *Ryzyko w rachunkowości*, red. A. Karmańska, Difin, Warszawa 2008, s. 188.

²¹ P. Zieniuk, *Kontrolna funkcja polityki rachunkowości*, [w:] *Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości*, red. B. Micherda, Difin, Warszawa 2011, s. 7.

²² E. Piątek, *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, CEDEWU, Warszawa 2007, s. 58.

jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych”.

Zdaniem T. Cebrowskiej zamienne stosowanie pojęcia „polityka” z pojęciem „zasady” jest zgodne z MSR²³. Wynika to bowiem z tego, że do 1997 r. w MSR funkcjonowała definicja polityki rachunkowości, która oznaczała „zasady, reguły, metody, uzgodnienia umowne i procedury, przyjęte przez kierownictwo przedsiębiorstwa przy opracowywaniu i prezentacji sprawozdań finansowych”. Natomiast od 1997 r., po aktualizacji MSR 1, pojęcie „polityka rachunkowości” zostało zastąpione terminem „zasady rachunkowości”, przez które rozumie się „konkretne prawidła, metody, konwencje, reguły i praktyki przyjęte przez jednostkę gospodarczą przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych”²⁴.

Według A. Karmańskiej nie można wskazywać na politykę rachunkowości i zasady rachunkowości jako na tożsame pojęcia, ponieważ²⁵:

- po pierwsze, „polityka” nie oznacza dosłownie tego samego co „zasady” (termin „polityka” oznacza: „czyjeś zręczne, przemyślane postępowanie w celu osiągnięcia określonych zamierzeń”²⁶, natomiast „zasada” to: „teza, w której treści zawarte jest prawo rządzące jakimiś procesami, podstawa na której coś się opiera”²⁷);
- po drugie, polityka może następować według pewnych zasad; ich wachlarz zależy od obszaru, w którym jest realizowana polityka; obszar ten zazwyczaj określany jest przy słowie „polityka”;
- po trzecie, polityka rachunkowości jest rozumiana jako metody raportowania, systemy pomiaru i ujawnień zastosowane przez dane przedsiębiorstwo; w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwo powinno ujawniać politykę rachunkowości, która obejmuje zasady rachunkowości i metody aplikacji.

W świetle powyższych rozważań, przedstawianie zasad rachunkowości jako wyrażenia synonimicznego w stosunku do polityki rachunkowości należy uznać za niewłaściwe. Bardziej trafnym określeniem wydaje się być wyrażenie

²³ T. Cebrowska, *Polityka bilansowa*, [w:] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, PWN, Warszawa 2010, s. 228.

²⁴ Tamże.

²⁵ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowe*, op. cit., s. 45.

²⁶ *Słownik Języka Polskiego*, L-P, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 751.

²⁷ *Słownik Języka Polskiego*, R-Z, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 893.

„zakładowe zasady rachunkowości” (w literaturze nazywane również zasadami szczegółowymi), które oznaczają pravidła, metody, konwencje, reguły i praktyki stosowane w danej organizacji dla odzwierciedlenia specyfiki jej działalności²⁸.

Równie kontrowersyjne jak przyrównywanie zasad rachunkowości z polityką rachunkowości, jest identyfikowanie polityki rachunkowości jako polityki bilansowej.

Na potrzeby porównania polityki rachunkowości z polityką bilansową w tabeli 2 zestawiono najczęściej cytowane w literaturze definicje polityki bilansowej.

Tabela 3. Definicje polityki bilansowej prezentowane w literaturze fachowej

Table 2. Definitions of the fund balance policy presented in the literature

Lp.	Autorzy	Definicja
1	G. Wöhe	„ogół zgodnych z prawem decyzji podmiotu gospodarczego, mających na celu takie ukształtowanie wykazywanych w bilansie: wyniku finansowego, majątku, zobowiązań i innych źródeł finansowania, aby zapewnić optymalną realizację założeń gospodarczych” ²⁹ .
2	K. Küting, C.P. Weber	„rozmyślny i podporządkowany celom jednostki gospodarczej wpływ na formę oraz treść sprawozdania finansowego w ramach granic ustalonych przez obowiązujący porządek prawny” ³⁰ .
3	G. Sieben, M.J. Matschke, E. Köhning	„wszystkie przedsięwzięcia podejmowane w trakcie roku obrotowego i podczas sporządzania sprawozdania finansowego, mające na celu wpływ na adresata bilansu i skłonienie go do pożądaných zachowań” ³¹ .

Źródło: Opracowanie na podstawie dostępnej literatury

Source: Own elaboration based on literature studies

²⁸ Zob. E. Piątek, *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, op. cit., s. 79.

²⁹ G. Wöhe, *Die Handel – und Steuerbilanz*, München 1990, s. 267, przytoczone za *Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, red. K. Sawicki, Ekspert, Wrocław 2009, s. 21.

³⁰ K. Küting, C.P. Weber, *Internationale Bilanzierung. Rechnungslegung in den USA, Japan und Europa. Unter Mitarbeit von Sven Hayn, Jörg Pfuhl*, Verlag Neue Wirtschafts-Briefe, Herne/Berlin 1994, s. 1, za <http://www.spolkigieldowe.bdo.pl/biuletyn/44/rachunkowosc-gieldowa/politykabilansowa-sztuka-czy-kuglarstwo.html> (06.09.2011).

³¹ G. Sieben, M.J. Matschke, E. Köhning, *Bilanzpolitik*, przytoczone za T. Cebrowska, *Polityka bilansowa*, op. cit., s. 228.

cd. Tabela 4. Definicje polityki bilansowej prezentowane w literaturze fachowej

Lp.	Autorzy	Definicja
4	K. Sawicki	„polityka bilansowa „sensu stricte” jest kształtowaniem bilansowania, dokonanego w ramach reguł bilansowania za pomocą z góry określonej koncepcji bilansowej, aby oddziaływać na odbiorców sprawozdania w sposób najbardziej korzystny dla przedsiębiorstwa” ³² ; polityka bilansowa „sensu largo” oznacza „kształtowanie bilansowania zorientowane na określony cel. Chodzi tu o metody przyjęte na potrzeby celów bilansowania oraz wynikające stąd adekwatnie do tych celów koncepcje bilansowe: bilansu handlowego, bilansu podatkowego, bilansu skonsolidowanego, bilansu likwidacyjnego, itp.” ³³
5	A. Karmańska	„polityka bilansowa wyraża – w moim przekonaniu – całokształt (nawet innowacyjnych) działań związanych z tworzeniem informacji sprawozdawczej odpowiadającej jednocześnie: (1) kanonom jakościowym, zawartym w prawie bilansowym i (2) partykularnym, strategicznym lub/i operacyjnym celom gospodarczym przedsiębiorstwa” ³⁴ .
6	J. Weber, T. Cebrowska, M. Kufel	„wszystkie przedsięwzięcia podejmowane w trakcie roku obrotowego i podczas sporządzania zamknięcia rocznego (ze względu na systematyczne sporządzanie bilansu), mające na celu wpływ na ocenę adresata bilansu i skłonienie go do pożądaných zachowań” ³⁵ .

Źródło: Opracowanie na podstawie dostępnej literatury

Source: Own elaboration based on literature studies

Analizując tabelę 2 można wyodrębnić kilka aspektów, na które autorzy zwracają uwagę podczas definiowania polityki bilansowej:

- powinny zostać wyodrębnione działania mające na celu ukształtowanie zachowań adresatów informacji sprawozdawczych;
- przedsięwzięcia związane z „fryzowaniem” bilansu są podejmowane zarówno w trakcie roku obrotowego, jak i na dzień bilansowy;

³² K. Sawicki, *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem, Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, red. K. Sawicki, Ekspert, Wrocław 2009, s. 20.

³³ Tamże.

³⁴ A. Karmańska, *Wykorzystanie metodyki wyceny bilansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, „Problemy Rachunkowości”, Difin, Warszawa 2004, nr 2, s. 16.

³⁵ J. Weber, T. Cebrowska, M. Kufel, *Wprowadzenie do rachunkowości spółek. Bilansowanie majątku i kapitałów*, za Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem, Ekspert, Wrocław 2009, s. 21.

- producenci sprawozdań finansowych powinni postępować zgodnie z ramami nakreślonymi przez prawo bilansowe i prawo zwyczajowe,
- nadrzędnym celem jednostki nie jest przedstawienie w sposób jak najbardziej wierny rzeczywistego obrazu, lecz realizacja założeń ekonomicznych postawionych przez kierownictwo w ramach dozwolonych alternatyw.

Ponadto należy nadmienić, że polityka bilansowa (jak zauważył K. Sawicki) może być rozpatrywana w węższym i szerszym ujęciu. Polityka bilansowa w węższym ujęciu („sensu stricte”) jest definiowana zgodnie z podejściem prezentowanym przez niemieckich autorów – powinna służyć realizacji celów polityki ekonomicznej podmiotu gospodarczego. Polityka bilansowa w ujęciu szerszym („sensu largo”) wiąże się z kształtowaniem sprawozdania w sposób zorientowany na określony cel. W tym obszarze mieszczą się metody i teorie przyjęte na potrzeby osiągnięcia wybranych celów oraz stosowne koncepcje bilansowe³⁶.

Porównując zakres tematyczny polityki rachunkowości i polityki bilansowej należy podkreślić, że polityka bilansowa obejmuje zagadnienia związane z procesem tworzenia informacji sprawozdawczej (z czym wiąże się również polityka rachunkowości). Jednakże zasięg polityki rachunkowości jest znacznie szerszy i obejmuje kwestie związane z:

- określeniem roku obrotowego i śródrocznych okresów sprawozdawczych,
- przyjętymi metodami wyceny aktywów i pasywów, a także metodami ustalania wyniku finansowego,
- klasyfikacją i ewidencją zdarzeń gospodarczych,
- wyodrębnieniem zbiorów tworzących księgi rachunkowe, w tym w przypadku prowadzenia ksiąg za pomocą komputera opis systemu przetwarzania danych,
- funkcjonującym w jednostce systemem ochrony danych zawartych w księgach rachunkowych, dowodach księgowych i pozaksięgowych.

Tego typu argument jest wysuwany zazwyczaj przez autorów, którzy nie zgadzają się z utożsamianiem polityki rachunkowości z polityką bilansową. Taki pogląd wyraża m. in. M. Karczmarek, który uważa że polityka rachunkowości jest nadrzędna w stosunku do polityki bilansowej. Autor wyróżnia zagadnienia, które odnoszą się wyłącznie do polityki rachunkowości – są to techniczne elementy prowadzenia rachunkowości i nie mają wpływu na obraz sprawozdań finansowych – oraz pozostałe elementy polityki rachunkowości,

³⁶ Zob. K. Sawicki, *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, op. cit., s. 20.

które podobnie jak polityka bilansowa – kreują obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki³⁷.

Innego zdania jest E. Piątek, która zauważa więcej podobieństw polityki bilansowej do polityki rachunkowości. Według tej autorki w obszarze polityki rachunkowości znajdują się przyjęte zasady pomiaru i ewidencji wielkości ekonomicznych, które decydują o szczegółowości oraz jakości ujawniania i prezentacji informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Kolejnym argumentem przemawiającym za zamiennym stosowaniem obu polityk jest fakt, że przepisy regulujące rachunkowość podmiotów gospodarczych określa się w polskiej literaturze „prawem bilansowym”. Ponadto autorka zaznacza, że w przypadku polityki rachunkowości i polityki bilansowej występują takie same czynniki, które mają identyczny wpływ na jedną i drugą politykę. Chodzi tutaj o politykę ekonomiczną przedsiębiorstwa (strategię i cel), a także przepisy prawa bilansowego, które odzwierciedlają politykę ekonomiczną (cele i zadania gospodarcze) państwa i tendencje światowe³⁸.

Mediatorem w sporze zwolenników i przeciwników utożsamiania polityki rachunkowości z polityką bilansową jest T. Cebrowska, która uważa, że o ile z teoretycznego punktu widzenia dyskusja o podobieństwach, różnicach, zależnościach pomiędzy jedną i drugą polityką jest uzasadniona, o tyle dla praktyki nie ma większego znaczenia³⁹.

Problem identyfikacji kreatywnej rachunkowości

Jak wspomniano z polityką rachunkowości wiążą się prawa wyboru, zapewniające swobodny wybór rozwiązań zgodnych z krajowymi i międzynarodowymi regulacjami dotyczącymi rachunkowości. Menedżerowie bardzo często wykorzystują te swobody na potrzeby realizacji własnych celów i ambicji, pomijając jednocześnie dobro właścicieli i pozostałych odbiorców informacji sprawozdawczych. Spektakularne sprawy nagłaśniane przez media, dotyczące oszustw i malwersacji finansowych w negatywnym świetle stawiają sferę biznesową i rachunkowość. Podczas ujawniania tych spraw zjawiska „zamazywania bilansu” i jego fałszowania określane są „kreatywną rachunkowością”. Okazuje się, że zdania co do słuszności stosowania tego określenia są podzielone.

Wśród teoretyków i praktyków występuje grupa osób, która wyraża pogląd, iż kreatywna rachunkowość może mieć zarówno negatywne jak i pozytywne znaczenie. Takie stanowisko uznaje K. Sawicki, który uważa, że za kreatywną

³⁷ M. Karczmarek., *Polityka bilansowa jako narzędzie rachunkowości*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2008, s. 19-20.

³⁸ E. Piątek, *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, op. cit., s. 60-61.

³⁹ Zob. Cebrowska T., *Polityka bilansowa*, op. cit., s. 227.

rachunkowością stoją innowacje w sposobach liczenia wielkości prezentowanych w sprawozdaniach finansowych mieszczące się w granicach, jakie są wyznaczone przez obowiązujące zasady pomiaru lub wykraczające poza nie⁴⁰.

Kreatywna rachunkowość w ujęciu negatywnym oznacza proces manipulowania danymi, pochodzącymi z rachunkowości, poprzez wykorzystanie luk w zasadach rachunkowości, wybór odpowiednich metod pomiaru oraz sposobów prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowym⁴¹. Jest to świadome przekraczanie granicy prawa, z którym wiążą się sankcje karne.

Kreatywna rachunkowość w ujęciu pozytywnym to wybór w ramach obowiązujących przepisów prawa bilansowego, zasad i standardów rachunkowości, najkorzystniejszego z punktu widzenia celu działalności podmiotu – sposobu prezentacji w sprawozdaniach finansowych informacji ekonomicznej, z zachowaniem zasady wiernego obrazu. Uważana jest za sztukę doboru instrumentów polityki rachunkowości w sposób, który zapewni odbiorcom informacji sprawozdawczych najpełniejsze i najrzetelniejsze informacje o sytuacji jednostki⁴². W opozycji do postrzegania rachunkowości kreatywnej w pozytywnym i negatywnym znaczeniu są poglądy, zgodnie z którymi niewłaściwe jest utożsamianie oszustwa, rozmyślnej defraudacji, fałszowania sprawozdań finansowych z kreatywną rachunkowością. Wyrażenie „kreatywna rachunkowość” w znaczeniu „naganne praktyki” jest wytworem mediów i jest stosowanie częściej ponieważ zapewnia pewne zabezpieczenie osobie ujawniającej takie praktyki⁴³. Wydaje się bowiem, że „rachunkowość kreatywna” nie do końca wskazuje negatywne zabarwienie jak „oszustwo”, które w dodatku wiąże się z koniecznością (a wręcz nakazem) jej udowodnienia.

Zdaniem A. Mączyńskiej rachunkowość kreatywna powinna być rozumiana wyłącznie w pozytywnym kontekście jako działania zarządu firmy w celu takiego przedstawienia danych finansowych, aby tworzyły najkorzystniejszy wizerunek firmy⁴⁴. Bardziej trafnym określeniem dla nagannych praktyk (niż kreatywna rachunkowość) jest rachunkowość agresywna, które jest zdefiniowa-

⁴⁰ K. Sawicki, Kontrola jakości audytingu a rachunkowość kreatywna, oszustwa i błędy, Materiały pokonferencyjne: Rewizja finansowa a zmiany w prawie gospodarczym, III Doroczna Konferencja Audytingu Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, Warszawa, 27-29 listopad 2002, s. 106, za E. Piątek, *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, op. cit., s. 69.

⁴¹ E. Piątek, *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, op. cit., s. 70.

⁴² Tamże.

⁴³ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowe*, op. cit., s. 53.

⁴⁴ W. Grzegorzczak, *Kreatywna księgowość nie zawsze oznacza oszustwo*, „Rzeczpospolita”, 2002, nr 2782.

na w literaturze jako rozmyślny zamiar defraudacji ukierunkowany na niewłaściwe interpretowanie zasad rachunkowości, zawyżanie wyceny aktywów, ukrywanie zobowiązań i sztuczne zawyżanie zysków⁴⁵.

Typowymi przykładami agresywnej rachunkowości ujawnianej przez biegłych rewidentów są⁴⁶:

- zawyżanie przychodów poprzez wystawianie dokumentów sprzedaży, zanim towar wyjdzie z magazynu lub nawet zanim zostanie wyprodukowany, w celu zawyżenia przychodów;
- wystawianie fałszywych dokumentów sprzedaży wykazujących sprzedaż, która nigdy nie nastąpi;
- „nadmuchiwanie” zysków lub sprzedaży pomiędzy podmiotami powiązanymi;
- ukrywanie strat poprzez przerwienie ich do nowoutworzonej w tym celu niekonsolidowanej spółki zależnej lub jednostki specjalnego przeznaczenia;
- ukrywanie (zaniżanie) kosztów poprzez przeliczanie wydatków uznaniowych do innego okresu, celowe wydłużanie okresów amortyzacji, wycena dokonywana przez zaprzyjaźnionego nie bezstronnego rzeczoznawcę.

Istotnym problemem z punktu widzenia praktyki jest to, że tempo zmian procesów zachodzących w gospodarce znacznie wyprzedza tempo tworzenia regulacji w zakresie rachunkowości, dostosowanych do nowopowstałych warunków. W efekcie powstają okoliczności sprzyjające do wykorzystywania luk prawnych, braku jednolitych interpretacji, w sposób, który umożliwiłyby uzyskanie przez wybrane jednostki nieuzasadnionych korzyści finansowych.

Uwagi końcowe

W literaturze wskazuje się, że dane pochodzące z rachunkowości w 80% oparte są na szacunkach. W związku z tym, dla prawidłowej interpretacji informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych niezbędny jest opis przyjętej przez kierownictwo polityki rachunkowości. Treści zawarte w dokumencie opisującym przyjętą przez jednostkę politykę rachunkowości stanowią swoistą instrukcję dla księgowych w sposobie pomiaru, rejestracji i ujawniania zdarzeń gospodarczych, natomiast dla adresata sprawozdań finansowych są kluczem umożliwiającym prawidłowe odczytanie zawartości informacji sprawozdaw-

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, op. cit., s. 55-56.

czych. Dlatego ważne jest aby czytelnik bilansu miał dostęp do takich samych instrukcji co księgowy (w zakresie akceptowanym przez zarząd jednostki).

W opracowaniu przedstawiono występujące w literaturze różne podejścia do sposobu definiowania polityki rachunkowości, zasad rachunkowości, polityki bilansowej i kreatywnej rachunkowości. Wszystkie pojęcia są niewątpliwie związane z polityką rachunkowości. Kontrowersje budzi utożsamianie zasad rachunkowości i polityki bilansowej z polityką rachunkowości.

Zdaniem autora błędem jest zamienne stosowanie terminów „polityka rachunkowości” i „zasady rachunkowości”. Polityka rachunkowości przedsiębiorstwa oznacza wykreowany przez kierownictwo jednostki sposób prowadzenia rachunkowości, zawierający metody, procedury, zasady, środki techniczne i zasoby ludzkie, dozwolone w świetle prawa. Zasady rachunkowości z kolei obejmują reguły i wytyczne narzucone przez prawo bilansowe.

W kwestii dotyczącej uznawania polityki bilansowej za politykę rachunkowości autor jest tego zdania, iż zamienne stosowanie obu terminów jest uzasadnione wyłącznie w odniesieniu do elementów wspólnych, to jest tych, które są odpowiedzialne za kreację obrazu sytuacji majątkowej i finansowej jednostki (identyfikacja, pomiar, ewidencja i ujawnianie zjawisk ekonomicznych).

W odniesieniu do problemu identyfikowania kreatywnej rachunkowości autor uważa, za nieprawidłowe kojarzenie oszustw, malwersacji finansowych, praktyk wykraczających poza granice prawa z kreatywną rachunkowością. Językoznawcy podkreślają, że słowo „kreatywność” wskazuje na cechy, zdolności umożliwiające tworzenie czegoś pozytywnego, nowego, bardziej wartościowego. Naganne praktyki nie są „wytworem” kreatywności księgowego (zarządu, menedżera), ponieważ z założenia sprowadzają się do fałszowania dokumentów, ukrywania ryzykownych transakcji, ukazywania nieprawdziwych, nierzetelnych, zbyt optymistycznych oraz sprzecznych z polityką rachunkowości i prawem bilansowym sprawozdań finansowych. Kreatywny księgowy to taki, który dąży do jak najlepszego zaspokojenia potrzeb informacyjnych użytkowników sprawozdań finansowych, a jednocześnie realizuje cele przedsiębiorstwa w granicach dozwolonych przez prawo.

Bibliografia

1. Artienwicz N., *Jak optymalnie konstruować politykę rachunkowości*, „Biuletyn Rachunkowości”, 2011, nr 6 (126), Informator.
2. Brzezin W., *Makro- i mikropolityka rachunkowości*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 876, Wrocław 2000.
3. Brzezin W., *Ogólna teoria rachunkowości*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 1998.

4. Cebrowska T., *Polityka bilansowa*, [w:] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, PWN, Warszawa 2010.
5. Gawart M., *Ryzyko w kontekście polityki rachunkowości*, [w:] *Ryzyko w rachunkowości*, red. A. Karmańska, Difin, Warszawa 2008.
6. Grzegorzczak W., *Kreatywna księgowość nie zawsze oznacza oszustwo*, „Rzeczpospolita”, 2002, nr 2782.
7. Hendriksen E. A., van Breda M. F., *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002.
8. Jarugowa A., Walińska E., *Roczne sprawozdanie finansowe. Ujęcie księgowo a podatkowe*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr, Gdańsk 1997.
9. Jeziarska E., *Polityka rachunkowości w globalnej gospodarce XXI wieku*, [w:] *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002.
10. Karczmarek M., *Polityka bilansowa jako narzędzie rachunkowości*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2008.
11. Karmańska A., *Informacyjne atrybuty rachunkowości finansowej*, [w:] *Funkcjonowanie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej*, red. P. Wachowiak, SKwP, Warszawa 2006.
12. Karmańska A., *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa 2009.
13. Mikołajczyk M., *Polityka rachunkowości a polityka bilansowa – podmiotowy i przedmiotowy zakres znaczeniowy*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2006, nr 82.
14. Patterson R., *Kompendium terminów z zakresu rachunkowości po polsku i angielsku*, t. 3, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
15. Piątek E., *Polityka bilansowa grupy kapitałowej*, CEDEWU, Warszawa 2007.
16. Płóciennik-Napierała J., *Rachunkowość w praktyce przedsiębiorstw usługowych*, Difin, Warszawa 2006.
17. Sawicki, *Polityka bilansowa jako element polityki ekonomicznej w zarządzaniu przedsiębiorstwem, Wykorzystanie polityki bilansowej i analizy finansowej w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, red. K. Sawicki, Expert, Wrocław 2009.
18. *Słownik Języka Polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
19. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223 ze zm.).

-
20. Zieniuk P., *Kontrolna funkcja polityki rachunkowości*, [w:] *Współczesne aspekty realizacji kontrolnej funkcji rachunkowości*, red. B. Micherda, Difin, Warszawa 2011.
 21. <http://www.spolki-gieldowe.bdo.pl/biuletyn/44/rachunkowosc-gieldowa/polityka-bilansowa-sztuka-czy-kuglarstwo.html> (06.09.2011).

DEFINITIONAL PROBLEMS OF ACCOUNTING POLICY

The article signaled a problem with the alternatively use of terms such as accounting policy, accounting principles and earnings management. Furthermore this paper pointed out the problem of disagreement regarding method of defining creative accounting.

Keywords: accounting, accounting policy, accounting principles and earnings management.